



## Sociological Study of the Characteristics of a Traumatized City from the Perspective of Citizens (Case Study of Tabriz City)

Fatemeh Golabi<sup>1</sup> | Tavakkol Aghayari Hir<sup>2</sup> | Mohammad Bagher Alizadeh Aghdam<sup>3</sup> | Esmail Norouzi<sup>4</sup>

1. Corresponding Author, Department of Social Science, Faculty of Law and Social Science, University of Tabriz, Tabriz, Iran.  
E-mail: [f.golabi@tabrizu.ac.ir](mailto:f.golabi@tabrizu.ac.ir)
2. Department of Social Science, Faculty of Law and Social Science, University of Tabriz, Tabriz, Iran.  
E-mail: [t.aghayari@tabrizu.ac.ir](mailto:t.aghayari@tabrizu.ac.ir)
3. Department of Social Science, Faculty of Law and Social Science, University of Tabriz, Tabriz, Iran.  
E-mail: [m.alizadeh@tabrizu.ac.ir](mailto:m.alizadeh@tabrizu.ac.ir)
4. Department of Social Science, Faculty of Law and Social Science, University of Tabriz, Tabriz, Iran.  
E-mail: [esnorozi.96@gmail.com](mailto:esnorozi.96@gmail.com)

### Article Info

### ABSTRACT

#### Article type:

Research Article

#### Article history:

Received: 06 September 2023  
Received in revised form: 23 December 2023  
Accepted: 02 February 2024  
Published online: 13 April 2024

#### Keywords:

City, Traumatized City, Bad Opinion, Pollution Crisis, Trauma Field

Developed countries transformed the city and urbanism into a dynamic and balanced phenomenon with the advent of the global urbanization process, taking into account the quality of life for their citizens. However, developing countries struggled with inadequate and flawed infrastructure and inefficiency. Due to their structural and institutional abnormalities, urbanization and urbanism have generated a multitude of urban issues and damages. This anomaly and the exponential expansion of the problems have created a traumatic environment in the urban areas of these societies.

To attain the objective of comprehending how residents perceive and envision the traumatized urban environment, the present study employed a qualitative approach of the grounded theory variety. Thirty residents of the city of Tabriz participated in semi-structured interviews and purposeful sampling in 2023 to provide the data, which were subsequently analyzed using the coding method.

The primary classifications derived along the axis of the central category (traumatized city) were as follows: an unattractive city engulfed in malignant nodules, hazardous and distressing environments, an abundance and development of various types of injuries, management that neglected human-centered initiatives, and crises. Environmental, auditory, and visual pollution. The prevailing state of disrepairs within the metropolis induces a pervasive atmosphere of anxiety and psychological distress. Living in this traumatized city induces feelings of apprehension, hopelessness, anguish, and aimlessness. This circumstance increases the urgency for urban planners and officials to address this critical matter and implement fundamental strategies to rectify the situation in an effort to transform the urban environment into a more desirable place to live for the populace.

**Cite this article:** Golabi, F.; Aghayari Hir, T.; Alizadeh Aghdam, M.B. & Norouzi, E. (2024). A Qualitative Study of the Characteristics of a Traumatized City from the Perspective of Citizens (Case Study of Tabriz City). *Social Studies and Research in Iran*, 13(1): 37-53. <https://doi.org/10.22059/jisr.2024.369225.1466>



© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jisr.2024.369225.1466>



## مطالعه جامعه‌شناختی ویژگی‌های شهر ترومازده از منظر شهروندان

### (مورد مطالعه: شهر تبریز)

فاطمه گلابی<sup>۱</sup> | توکل آقایی هیر<sup>۲</sup> | محمدباقر علیزاده اقدم<sup>۳</sup> | اسماعیل نوروزی<sup>۴</sup>

۱. نویسنده مسئول، گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران رایانامه: [f.golabi@tabrizu.ac.ir](mailto:f.golabi@tabrizu.ac.ir)

۲. گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران، رایانامه: [t.aghayari@tabrizu.ac.ir](mailto:t.aghayari@tabrizu.ac.ir)

۳. گروه علوم اجتماعی دانشگاه تبریز، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران، رایانامه: [m.alizadeh@tabrizu.ac.ir](mailto:m.alizadeh@tabrizu.ac.ir)

۴. گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران، رایانامه: [esnorozi.96@gmail.com](mailto:esnorozi.96@gmail.com)

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	با شروع روند شهرنشینی در جهان، کشورهای توسعه‌یافته شهر و شهرگرایی را با توجه به سطح کیفی زندگی مردم، به پدیده‌ای پویا و متعادل تبدیل کردند، ولی در کشورهای درحال توسعه، به دلیل ساختارهای غلط و معیوب و ناکارآمدی نهادی و ساختاری، شهرنشینی و شهرگرایی به پدیده‌ای ناهنجار تبدیل شده و مسائل و آسیب‌های شهری متعددی به بار آورده است. این ناهنجاری و رشد تصاعدی مسائل، وضعیت شهرهای چنین جوامعی را به وضعیت ترومایی تبدیل کرده است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۶/۱۵	در پژوهش حاضر، با هدف فهم نحوه درک و تصور شهروندان از شهر ترومازده از روش کیفی و شیوه گراندد تئوری استفاده شد. داده‌ها به روش نمونه‌گیری هدفمند و با تکنیک مصاحبه نیمه‌ساختاریافته از ۳۰ نفر از شهروندان شهر تبریز در سال ۱۴۰۲ جمع‌آوری شد و به روش کدگذاری سه‌مرحله‌ای باز، محوری و گزینشی، مقوله‌ها شناسایی و تحلیل شدند.
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۰/۲	مقوله‌های اصلی به‌دست‌آمده حول مقوله مرکزی (شهر ترومازده) عبارت‌اند از: شهر بدمنظر با غده‌های بدخیم، میدان‌های ترومایی و ناامن، رشد و تکثیر انواع آسیب‌ها، مدیریت بی‌توجه به پروژه‌های انسان‌محور و بحران آلودگی‌های صوتی، بصری و زیست‌محیطی.
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۴	ناسازی‌های موجود در شهر، زندگی در شهر را مملو از اضطراب و آشفتگی‌های روحی و روانی می‌کند. ثمره زندگی در این شهر ترومازده، هراس و ترس، احساس ناامیدی و پریشانی و سرگردانی است. این وضعیت، لزوم توجه برنامه‌ریزان و مسئولان شهری به این امر مهم و انجام اقدامات اساسی در جهت برون‌رفت از این وضعیت و تلاش در جهت سوق‌دادن شرایط زیست شهری به شهر مطلوب برای زیست آحاد شهروندان را دوچندان می‌سازد.
تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱/۲۵	
کلیدواژه‌ها:	
بحران آلودگی‌ها، بدمنظری، ترومایی، شهر، شهر ترومازده، میلان.	

استناد: گلابی، فاطمه؛ آقایی هیر، توکل؛ علیزاده اقدم، محمدباقر و نوروزی، اسماعیل (۱۴۰۳). مطالعه کیفی ویژگی‌های شهر ترومازده از منظر شهروندان (مورد

مطالعه: شهر تبریز). *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۱۳(۱): ۳۷-۵۳. <https://doi.org/10.22059/jisr.2024.369225.1466>



ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران. © نویسندگان.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jisr.2024.369225.1466>

## ۱. مقدمه و بیان مسئله

پیدایش شهرها با جاذبه‌هایی همچون امید به زندگی بهتر و آینده‌ای درخشان، حس خوشایندی به انسان‌ها بخشید و خیل عظیمی از انسان‌ها را به سمت خود کشاند و به این طریق، رشد شهرها شروع شد. با این حال، روند رشد شهرنشینی به معنای مدرن آن در کشورهای توسعه‌یافته و کشورهای در حال توسعه تفاوت چشمگیری با هم دارند. شهری شدن سرمایه‌داری طی دو بیست سال و در اکثر نقاط، حداقل در مراحل آغازین، با تأنی صورت گرفته است (پیران، ۱۳۶۷). اصولاً هر تغییری در روند عادی زندگی انسان، مسائل و مشکلاتی به بار می‌آورد، اما اگر چنین تغییراتی ناگهانی، شتابان، ناموزون و بدون برنامه باشد، به قول بوردیو به ناسازی‌هایی منجر می‌شود. شهر شتابان و سریع، تقلیدی و برون‌زای کشورهای جهان سوم بالاخص ایران، موجب بروز ناسازی‌ها و وضعیت‌های ترومایی شد که مطالعه آن را به یک ضرورت بدل کرد.

بعد از گذشت سال‌های طولانی از پیدایش شهرها، مسائل شهری چنان افزایش یافت که شهر، خود ترومازده شد و به مسئله نخست انسان تبدیل شد. معمولاً تروما<sup>۱</sup> را از مهم‌ترین عوامل تهدید سلامتی نوع بشر در طول تاریخ می‌شناسند که با انقلاب صنعتی و گسترش شهرنشینی و سبک زندگی ناشی از این دو عامل، علاوه بر گستردگی و پیچیدگی به عمده‌ترین عامل در تهدید سلامتی انسان‌ها نیز بدل شده است.

کلمه تروما واژه‌ای یونانی و به معنای آسیب بدنی است. در علم پزشکی، تروما عبارت است از هر نوع زخم یا آسیب نافذ یا غیرنافذی که بر اثر عوامل خارجی به‌طور عمدی یا غیرعمدی رخ می‌دهد (توکل و حسن‌زاده، ۱۳۹۲: ۲۱۰). این زخم عمدی یا غیرعمدی شهر، انسان شهری را زخمی کرد و آن را در وضعیت تریاژ پزشکی قرار داد.

کورازون<sup>۲</sup> (۲۰۱۹) در مطالعات خود نشان می‌دهد ترومای تجربه‌شده در جوامع شهری آسیبی است که در داخل شهرها تجربه می‌شود. او پنج مورد تروما را در جوامع شهری با عناوینی همچون آزار و غفلت جسمی، جنسی یا روانی، خشونت خانوادگی یا اجتماعی، ازدست‌دادن ناگهانی یا خشونت‌آمیز یکی از عزیزان، اختلال سوء‌مصرف مواد و تصادفات جدی شناسایی کرد (کورازون، ۲۰۱۹: ۶-۷). باتیستا-ویز<sup>۳</sup> (۲۰۱۰) نشان می‌دهد کودکان مهاجران به شهر، در وضعیت ترومایی قرار می‌گیرند و در آن‌ها دلبستگی ناایمن، دوسوگرایی و نامنظم ایجاد می‌شود و عدم اعتماد اولیه آن‌ها به محیط تازه می‌تواند به تأثیرات منفی در رفتار اکتشافی و استقلال آن‌ها بینجامد و حتی در شکل رفتار نامنظم منعکس شود (باتیستا-ویز، ۲۰۱۰: ۱۴۳). پدوویچ و هدریه<sup>۴</sup> (۲۰۱۹) در مطالعه کیفی خود، یکی از راه‌های ضروری مقابله با تروماهای شهری را تحلیل پیامدهای منفی و ناکارآمدی می‌دانند که تغییرات اجتماعی می‌تواند از خود به‌جای بگذارد (پدوویچ و هدریه، ۲۰۱۹: ۲۷). هیرشبرگر (۲۰۱۸) در پژوهشی تحت عنوان ترومای جمعی و ساخت اجتماعی معنا به این نتیجه رسیدند که خاطره تروما ممکن است برای بقای گروه مفید باشد، اما تهدید وجودی را نیز افزایش می‌دهد که موجب جست‌وجوی معنا و ساختن یک خود جمعی بین‌نسلی می‌شود (هیرشبرگر، ۲۰۱۸: vi).

مرور پژوهش‌های مختلف حوزه شهری حاکی از شکل‌گیری وضعیت‌های ترومایی مانند بیکاری، نرخ بالای آسیب‌ها و جرائم اجتماعی، مخاطرات ناشی از آلودگی‌های زیست‌محیطی، افزایش مهاجرت‌های درونی و بیرونی، افزایش نرخ طلاق، سطح نامطلوب خدمات رفاهی و بهداشتی، حمل‌ونقل نامطلوب شهری، فقدان همکاری بین‌بخشی دستگاه‌های اجرایی، وضعیت نامطلوب مشارکت

1. trauma  
2. Corazon  
3. Batista & Wiese  
4. Pedović & Hedrih

زنان، خروج نخبگان بومی، سطح نامطلوب مناسبات مدنی، عدم سیستم بازرسی و نظارت مطلوب، فقدان سلامت اداری مطلوب، فقدان اطلاع‌رسانی مطلوب شهری، عدم مشارکت اجتماعی مطلوب، سطح نامطلوب سرمایه اجتماعی و غلبه منش روستایی است که ضرورت پرداختن به چنین مسائلی را تأکید می‌کنند (مقصودی و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۵).

ایران به‌عنوان یک کشور در حال توسعه، شهرنشینی سریع خود را از دهه ۱۳۳۰ شروع کرد و مانند بسیاری از کشورهای در حال توسعه، با مشکلات متعددی روبه‌رو شد (زالی و سرمست، ۱۳۸۹: ۶۱). استان آذربایجان شرقی نیز از این وضعیت مستثنا نبوده، براساس سرشماری سال ۱۳۹۵، جمعیت استان آذربایجان شرقی سه میلیون و ۹۰۹ هزار و ۶۵۲ نفر بوده که نسبت به سال ۱۳۹۰ تعداد ۱۸۵ هزار نفر افزایش پیدا کرده است. شهرستان تبریز، مرکز این استان و یکی از شهرهای مدرن و پرجمعیت منطقه شمال غرب کشور به‌شمار می‌رود که با کشورهای جمهوری آذربایجان، ارمنستان و نخجوان هم‌مرز است (علمی، ۱۴۰۰: ۷۳-۷۵ به نقل از مرکز آمار ایران، استان آذربایجان شرقی، ۱۳۹۵). این شهر براساس طرح جامع شهرداری، ده منطقه دارد که بزرگ‌ترین آن از لحاظ وسعت منطقه ۶ و کوچک‌ترین آن منطقه ۸ است. بیشترین جمعیت در سطح مناطق ده‌گانه کلان‌شهر تبریز، به منطقه ۴ - بیش از ۳۱۵ هزار نفر - و کمترین آن به منطقه ۹ - حدود ۶۳۴ نفر - تعلق دارد (مشفق‌فر و همکاران، ۱۴۰۰: ۷۴). وضعیت مناطق ده‌گانه کلان‌شهر تبریز را می‌توان به سه منطقه مطلوب، نیمه‌مطلوب و نامطلوب تقسیم‌بندی کرد. براین‌اساس، مناطق ۲، ۳ و ۵ در وضعیت مطلوب، مناطق ۱، ۴ و ۶ در وضعیت نسبتاً مطلوب و در نهایت، مناطق ۷، ۸ و ۹ در وضعیت نامطلوب قرار دارند و همین امر نشان‌دهنده توزیع ناعادلانه سرانه کاربری‌ها در سطح مناطق مذکور است (همان: ۸۵-۸۶). این شهر مانند سایر شهرهای کشورهای در حال توسعه، با پدیده‌هایی چون جدایی‌گزینی اکولوژیک، حاشیه‌نشینی، تقسیم شهر به دو بخش برخوردار و کم‌برخوردار روبه‌رو شده است. این عدم تعادل فاحش در دسترسی به امکانات و فضاهای شهری موجب حرکت نظام تراکمی شهر تبریز از قسمت میانی شهر به قسمت بیرونی و مناطق حاشیه‌ای شهر جهت دسترسی به محیط شهری مطلوب‌تر و امکانات بیشتر شده است (علیزاده و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۸). وجود ترافیک سنگین و مدیریت بدون برنامه و غیرتخصصی، بی‌توجهی به پروژه‌های مشکل‌گشا و بحران آلودگی و در صدر خبرها قرار گرفتن آن یعنی فرم‌شدن وضعیت آلودگی هوای تبریز (خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، ۱۴۰۲/۱۲/۱۰) و افزایش انواع آسیب‌ها و نگرانی عمومی نسبت به آن، ثبت ۲۰ هزار و ۵۴۵ واقعه ازدواج در ۹ ماهه سال ۱۴۰۱ و کاهش ۱۰/۱ درصدی آمار ازدواج نسبت به مدت مشابه سال ۱۴۰۰، در مقابل ثبت هفت هزار و ۴۸۲ واقعه طلاق در این مدت که نسبت به دوره مشابه سال قبل ۸ درصد افزایش یافته (خبرگزاری فارس نقل از معاون اداره کل ثبت‌احوال آذربایجان شرقی، ۱۴۰۱)، از مشکلات این شهر است. همچنین براساس آمار منتشرشده در سالنامه آماری پزشکی قانونی کشور در سال ۱۳۹۹، تعداد ۵۵۴۲ نفر به‌دلیل اقدام به خودکشی در کشور فوت کردند که معادل ۶/۶ فوتی در هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت است (سازمان امور اجتماعی کشور، سند خودکشی، ۱۴۰۲) در این میان استان آذربایجان شرقی در رتبه یازدهم قرار داشته و روبه‌رشد است؛ به‌طوری‌که در سال ۱۳۹۴ در سطح استان میزان فوت در هر صد هزار نفر ۵/۷ بوده که در سال ۱۳۹۸ به ۷/۰۶ رسیده است (همان). در این میان طبق آمار، میانگین اقدام به خودکشی نجات‌یافته در سال ۱۴۰۱ برای استان آذربایجان شرقی ۱۸۳/۹ و برای شهر تبریز ۲۶۷/۵ مورد، و میانگین فوت ناشی از اقدام به خودکشی در استان ۹/۸ و برای تبریز ۱۰/۷ بوده است. میانگین اقدام به خودکشی نجات‌یافته در سه‌ماهه اول سال ۱۴۰۲ برای استان ۲۸/۶ و برای شهر تبریز ۷۵/۳، و فوتی در همین زمان، برای استان ۲/۷ و برای شهر تبریز ۳/۳ بوده و بالاتر از میانگین استانی بوده است. این‌ها همگی نشان از وضعیت پریشان و ترومایی این شهر دارد. به این ترتیب پژوهش حاضر با اشراف بر چنین مسئله مهمی، با مشارکت شهروندان و کنشگران شهری در پی پاسخ به این سؤال مهم است که درک و فهم کنشگران از یک شهر ترومازده چیست و چه ویژگی‌هایی برای آن متصور هستند.

## ۲. پیشینه پژوهش

تازگی موضوع، دشواری یافتن پیشینه مرتبط را دوچندان می‌کند، ولی پژوهش‌های اندکی وجود دارند که به‌طور غیرمستقیم به موضوع اشاره کرده‌اند و در ادامه به‌اختصار به مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود. سوارز و عبدالعادل<sup>۱</sup> (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «مرکز ترومای جوانان شهری: پیوستاری آگاه از تروما برای رسیدگی به خشونت اجتماعی در میان جوانان»، به تبدیل خشونت جامعه معاصر به یک بحران بهداشت عمومی ملی اشاره دارد. آکیلو و همکاران<sup>۲</sup> (۲۰۱۴) در مطالعه‌ای با عنوان «ترومای شهری و خودسازمان‌دهی در نبرد موگادیشو و محاصره ساریوو» به ازهم‌پاشیده شدن شبکه‌های فضایی و اجتماعی و حذف حافظه از فضا و به‌خطر افتادن تاریخ و آینده شهر اشاره دارند. بانکز و میر<sup>۳</sup> (۲۰۱۷) در پژوهش «ترومای دوران کودکی در کلاس‌های شهری امروزی»، به تأثیر ترومای دوران کودکی بر روی مغز و آسیب‌های روانی در دوره‌های بزرگسالی اشاره دارد. کورازون<sup>۴</sup> (۲۰۱۹) در بررسی ادبیات ترومای شهری و با هدف مطالعه تأثیرات ترومایی ناشی از مسائل شهرهای نیویورک، شیکاگو و لس‌آنجلس، بر اختلال در رشد ذهنی، اجتماعی، عاطفی و آموزشی کودک و در ادامه، تبدیل شدن آن به اضطراب، افسردگی، سوء‌مصرف مواد، درگیری با سیستم عدالت کیفری، بارداری نوجوانان، بیکاری، فقر یا مرگ در اثر ترومای شهری تأکید می‌کند. پادن<sup>۵</sup> (۲۰۲۱) در مطالعه ترومای شهری به انواع تجارب ترومازا در در ایالت مریلند و به‌طور خاص شهر بالتیمور پرداخته است.

در میان تحقیقات داخلی، رفیعی اسکویی و همکاران (۱۴۰۲) در «تحلیل ساختاری چالش‌های اساسی حکمروایی شایسته شهری (مطالعه موردی: کلان‌شهر تبریز)» به این نتیجه رسیدند که چندپارچگی در مدیریت و تصمیم‌گیری و به‌تبع آن عدم شفافیت و قانون‌گریزی در تصمیم‌گیری‌های نهان و آشکار مدیران شهری و وجود افراد و گروه‌های ذی‌نفع و ذی‌نفوذ در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، چالش مهم حکمروایی شهری منطقه مورد مطالعه است. عباسی و همکاران (۱۴۰۱) در «شناسایی عوامل تأثیرگذار بر پژمردگی فضاهای شهری (نمونه موردی: کلان‌شهر تبریز)» نشان دادند بیشترین اثرگذاری در راستای شکل‌گیری پژمردگی شهری در کلان‌شهر تبریز مربوط به متغیرهای نظام مدیریتی تکنوکرات‌گرا و سوق‌یافتن منابع و امکانات به سمت دهک‌های پردرآمد جامعه، عدم تفکیک مداخلات در انواع بافت‌های شهری (جدید، قدیمی، فرسوده و غیررسمی)، فرسودگی بافت و قدیمی‌بودن تجهیزات و تحول در مراکز اقتصادی بوده است. همچنین نتایج حاکی از آن است که تحولاتی همچون جابه‌جایی‌های جمعیتی و تغییر مراکز اقتصادی در دهه‌های اخیر موجب شکل‌گیری عدم تعادل فضایی در ابعاد مختلف و پژمردگی برخی از فضاهای شهر شده است. اصغری و همکاران (۱۴۰۱) در مطالعه «اثرات و پیامدهای اجتماعی ناشی از افزایش بلندمرتبه‌سازی در کلان‌شهرهای ایران (مطالعه موردی: کلان‌شهر تبریز)»، مهم‌ترین پیامدهای اجتماعی ناشی از بلندمرتبه‌سازی در کلان‌شهر تبریز را اختلال در تعاملات اجتماعی، کاهش حس تعلق به مکان، اختلال در اجتماعی‌شدن، کاهش سلامت روحی-روانی و اختلال در حریم خصوصی می‌دانند. حاجیانی و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهش «اعتماد اجتماعی به مدیریت شهری»، با پرداختن به رابطه شهروندان با مدیریت شهری در معنای عام و شهرداری در معنای خاص، آن را رابطه‌ای مبادله‌ای در جهت حفظ سلامت، استمرار و اثربخشی این مبادله می‌دانند و به رویه‌های مورد نیاز برای شکل‌دهی به هنجارها (از جمله اعتماد نهادی) اشاره دارند.

1. Suárez & Abdul-Adil
2. Urban Youth Trauma Center
3. Aquilue et al
4. Banks & Meyer
5. Padden

### ۳. تأملات نظری و مفهومی

ادبیات نظری جامعه‌شناسی، عموماً این دیدگاه را می‌رساند که فرایند شهری شدن، تأثیری مخرب بر روابط اجتماعی دارد. به عبارت دیگر، شهری شدن باعث ایجاد جامعه توده‌وار شده و به تضعیف و ازهم‌پاشیدگی روابط خانوادگی افراد کمک می‌کند (حقیقیان، ۱۳۹۱: ۴۳؛ به نقل از توسلی، ۱۳۸۴). شهر نیز یکی از میدان‌های مهم اجتماعی است که می‌تواند به بروز مسائل و مشکلاتی منجر شود. چنین مسائلی با نظریات متعددی تبیین شده‌اند و در جامعه‌شناسی شهری، سه رویکرد مهم به این امر پرداخته‌اند. اول، دیدگاه جبرگرایی (اکولوژیکی) که مدعی است شهرنشینی نابسامانی‌های شخصیتی و اجتماعی را افزایش می‌دهد (کامران و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۴؛ به نقل از صدیق سروستانی، ۱۳۶۹: ۲۰۰). دورکیم، از نظریه‌پردازان این مکتب، شهرنشینی را یکی از بسترهای مهم برای شکل‌گیری پدیده «بی‌هنجاری» می‌داند و دلیل آن را شدت گرفتن فرایند تغییر اجتماعی معرفی می‌کند (همان: ۲۵). به باور پارک، تراکم و تحرک جمعیت مترادف با جرم، طلاق و اختلافات روانی است و شاخص مناسب اندازه‌گیری آن را «آنومی» می‌داند. به نظر او شهر بهترین مکان برای ظهور بی‌سازمانی است؛ به‌خصوص به‌واسطه خللی که به زندگی خانوادگی و روابط همسایگی یعنی به پاسداری عادت و سنن وارد می‌آورد (محسنی، ۱۳۹۴: ۲۴).

زیمل در کلان‌شهر و حیات ذهنی معتقد است کلان‌شهر، کانون اقتصاد پولی است و رابطه‌ای نزدیک با تسلط عقل بر رفتار و گرایش‌های واقع‌بینانه مبنی بر محاسبه با پدیده‌ها دارد. حاصل زندگی در شرایطی که محرک‌های بی‌شمار پیوسته اعصاب انسان را تحت تأثیر قرار می‌دهد، نگرش بلازه<sup>۱</sup> است؛ یعنی حالت بی‌اعتنایی که زمانی پدید می‌آید که اعصاب به حدی مورد تهاجم محرک‌های متناقض قرار گرفته باشد که به سر حد تحریک‌پذیری برسد و دیگر توانایی پاسخ‌دادن را نداشته باشد. صبر و بردباری شخصیت شهری در واقع به قیمت بی‌ارزش شدن خودش و بی‌ارزش شدن زندگی تمام می‌شود (ممتاز، ۱۳۸۱: ۱۱۵-۱۱۸).

دیدگاه ترکیب‌گرایی برخلاف دیدگاه جبرگرایی که شهر را قاتل اجتماعات صمیمانه و پیوندهای عمیق عاطفی انسان‌ها و موجب نابسامانی اجتماعی و اختلالات شخصیتی می‌داند، به عدم ثبات اشکال سازمان‌های اجتماعی و دگرگونی مستمر آن‌ها تأکید می‌کند. گنز<sup>۲</sup> معتقد است حیات اجتماعی شهرنشینان بیشتر به عوامل غیراقتصادی مانند طبقه اجتماعی، قومیت و مراحل عمر وابسته است. او شیوه‌های مختلف زندگی را متأثر از ویژگی‌های عمومی اجتماعی مثل سن، درآمد یا سطح سواد افراد می‌داند (گنز، ۱۹۸۸: ۳۴). سوم، نظریه خرده‌فرهنگی است که با سنتز دو دیدگاه جبرگرا و ترکیب‌گرا، بینشی جدید ارائه می‌دهد. طبق این دیدگاه، شهرنشینی اثرات خاصی بر شهرنشینان گذاشته و پیامدهایی نیز دربردارد، فیشر<sup>۳</sup> صاحب‌نظر اصلی این دیدگاه معتقد است جمعیت زیاد و متراکم و ناهمگونی فرهنگی در بین شهرنشینان، ویژگی‌های خرده‌فرهنگی، یعنی ویژگی‌های مبتنی بر سطح درآمد، نژاد، جنس، پیشینه مذهبی و... را تشدید می‌کند (کامران و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۹-۳۰).

ابنز هاوارد<sup>۴</sup> با ایده باغ شهر، بازنگری در وضعیت شهرها را ضروری دانست و معتقد بود می‌توان با برنامه‌ریزی، یک محیط متعادل برای زندگی خلق کرد (ممتاز، ۱۳۸۱: ۱۵۰). اصطلاح شهر اکولوژیک را رجیستر<sup>۵</sup> مطرح کرد و شاخص‌های پانزده‌گانه بوم‌شهر را شامل دسترسی بر مبنای مجاورت، هوای تمیز، خاک سالم، آب سالم و تمیز، منابع و مواد پاسخگو، انرژی پاک و تجدیدپذیر، غذاهای

1. Blasé Out look  
2. Gons  
3. Fissure  
4. Ebenezer Howard  
5. Register

سالم و دردسترس، فرهنگ سالم، ساخت ظرفیت‌های اجتماعی سالم و مشارکت، اقتصاد سالم و عادلانه، تحصیلات مادام‌العمر، کیفیت زندگی، تنوع زیستی سالم، ظرفیت برد زمین و یکپارچگی بوم‌شناسانه نامید (براتی، ۱۴۰۱: ۷۸).

لوکوربوزیه<sup>۱</sup> با طرح باغ‌شهر معتقد است در جریان شهری‌شدن، چارچوب‌های سنتی از بین رفته و مراکز مسکونی شهری بدون هیچ نظمی مرتباً ساخته می‌شوند. انسان کاملاً از طبیعت جدا شده است و زندگی مصنوعی را دنبال می‌کند. انسان در جعبه‌هایی اجاره‌ای محبوس شده است که روزنه آن به کوچه‌های آلوده از نظر هوا و صدا باز می‌شود (ممتاز، ۱۳۸۱: ۱۶۲-۱۶۳). درنهایت، آنچه از مباحث نظری استنباط می‌شود این است که شواهد نظری و علمی زیادی وجود دارد که بر وضعیت نابسامان انسان شهری امروزی، مخصوصاً در شهرهای کشورهای درحال توسعه تأکید می‌کنند. نابسامانی‌هایی که ناظمی اردکانی و موسوی (۱۴۰۰) در مطالعه «آسیب‌های شهری در ایران»، مهم‌ترین ناسازی‌های شهرهای ترومازده را در چهار بعد اجتماعی شامل اعتیاد، حاشیه‌نشینی، طلاق، خشونت، ناامنی، خودکشی، نابرابری اجتماعی، بی‌هویتی، کاهش سلامت اجتماعی و روانی، بی‌قانونی، فساد اداری و... بعد فرهنگی شامل مدرگرایی، بدحجابی، مسائل جنسی شامل فحشا، تن‌فروشی، تجاوز و خیانت، ازدواج غیررسمی، اعیان‌نشینی در تضاد با احساس محرومیت و کمبود آموزش و مهارت در حاشیه‌نشینی‌ها، بعد کالبدی شامل آلودگی زیست‌محیطی (هوا، خاک، آب)، آلودگی صوتی، ترافیک، افزایش پسماند و زباله، تخریب فضای سبز و باغ‌ها، پارک‌های ناامن در حاشیه، تضاد ساکنان با سبک معماری شهرسازی جدید و بعد اقتصادی شامل فقر، بیکاری، مهاجرت، تکدی‌گری، مسکن نامناسب، بی‌خانمانی و کارتن‌خوابی معرفی کردند (ناظمی اردکانی و موسوی، ۱۴۰۰: ۲۴۱). پژوهش حاضر با استفاده از مباحث نظری مطروحه و برخی نظریات جامعه‌شناسی، درک و تصور یک انسان شهری از این میدان ترومایی را نشان می‌دهد.

#### ۴. روش‌شناسی

بدیع‌بودن موضوع پژوهش حاضر و کمبود پیشینه و چارچوب نظری متناسب و استفاده از روشی که بتواند بیانگر ویژگی‌های شهر ترومازده از نظر کنشگران شهری باشد سبب شد از رویکرد کیفی به روش گراندد تئوری استفاده شود. برای گردآوری داده‌ها، از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته استفاده شد؛ به طوری که بعد از بررسی و مطالعه پیرامون موضوع و بهره‌مندی از نظر استادان راهنما و مشاور و افراد متخصص، سؤال‌های مصاحبه، در قالب مصاحبه‌نامه نهایی تنظیم شد. سپس مصاحبه‌ها آغاز شد و تا حد اشباع نظری داده‌ها ادامه یافت.

جامعه آماری پژوهش، شهروندان ساکن شهر تبریز در سال ۱۴۰۲ هستند که با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند<sup>۲</sup> و با رعایت حداکثر تنوع شرکت‌کنندگان، از میان آن‌ها با ۳۰ نفر با رعایت قواعد اشباع نظری حداکثر تنوع مصاحبه‌هایی انجام شد. جمع‌آوری اطلاعات تا زمانی ادامه یافت که اطلاعاتی که از شرکت‌کنندگان جمع‌آوری می‌شد، تکرار شود و اطلاعات جدیدی به اطلاعات گردآوری‌شده اضافه نشود؛ یعنی به اشباع نظری برسد. به‌منظور تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها، تمامی مصاحبه‌ها ضبط شدند. سپس هر مصاحبه با دقت مکتوب شد. از مصاحبه‌های تایپ‌شده، مفاهیمی که به نظر مهم می‌آمد، استخراج و یادداشت شدند. در ادامه با گروه‌بندی و ادغام مفاهیمی که همگرایی معنایی داشتند، مقوله‌ها و کدهای محوری استخراج شدند و درنهایت مقوله‌ها و کدهای محوری که در خلال مصاحبه‌ها به‌عنوان مصادیق و عوامل شناخته شدند، در زیرمجموعه کدهای گزینشی و اصلی قرار گرفتند.

1. Le Corbusier  
2. Purposive sampling

برای دستیابی به اعتبار مطالعه، معیارهای اعتبارپذیری<sup>۱</sup> و اعتمادپذیری در نظر گرفته شد. با مرور چندین باره متن مصاحبه‌ها و با تأکید بر انتخاب بستر مناسب، بررسی داده‌های مصاحبه و تحقیقات انجام‌شده در حوزه موضوع و استفاده از نظرات مشارکت‌کنندگان و همچنین مشارکت و تعامل نزدیک و مستمر و درگیر کردن مشارکت‌کنندگان در امر تحلیل، مراجعه مجدد به آنان و نیز مشخص کردن هرچه واضح‌تر مراحل و چگونگی فرایندها، به منظور سهولت در بررسی و درک آن توسط دیگران، استفاده از نظرات و راهنمایی‌های استادان راهنما، و استادان متخصص دیگر، به این مهم پرداخته شد تا از اعتبار و صحت مطالعه، هرچه بیشتر اطمینان حاصل شود.

جدول ۱. اطلاعات توصیفی مشارکت‌کنندگان

ردیف	جنس	سن	وضعیت تأهل	مدرک تحصیلی	شغل	میزان درآمد ماهیانه
۱	زن	۳۷	متاهل	دیپلم	آزاد	۸ میلیون تومان
۲	مرد	۴۴	متاهل	دیپلم	راننده	۸ میلیون تومان
۳	زن	۴۰	متاهل	لیسانس	خانه‌دار	فاقد درآمد
۴	مرد	۲۰	مجرد	دانشجو	دانشجو	فاقد درآمد
۵	مرد	۵۵	متاهل	ابتدایی	راننده تاکسی	۸ میلیون تومان
۶	مرد	۶۹	متاهل	لیسانس	راننده	۱۱ میلیون تومان
۷	مرد	۵۸	متاهل	سوم راهنمایی	کارگر	۹ میلیون تومان
۸	زن	۴۳	مجرد	فوق لیسانس	دانشجو	فاقد درآمد
۹	مرد	۳۳	متاهل	ابتدایی	نگهبان	۸ میلیون تومان
۱۰	زن	۴۵	متاهل	دکتری	خانه‌دار	-
۱۱	مرد	۶۰	متاهل	فوق لیسانس	بازنشسته	۲۰ میلیون تومان
۱۲	زن	۳۱	متاهل	دوم دبیرستان	خانه‌دار	فاقد درآمد
۱۳	مرد	۳۵	متاهل	دیپلم	آزاد	۵ میلیون تومان
۱۴	زن	۴۰	متاهل	فوق لیسانس	خانه‌دار	یارانه
۱۵	مرد	۴۴	متاهل	لیسانس	کارمند	۱۰ میلیون تومان
۱۶	زن	۲۰	مجرد	لیسانس	دانشجو	فاقد درآمد
۱۷	مرد	۶۰	متاهل	سوم راهنمایی	آزاد	۷ میلیون تومان
۱۸	زن	۳۵	متاهل	دیپلم	خانه‌دار	فاقد درآمد
۱۹	مرد	۳۳	متاهل	لیسانس	آزاد	۵ میلیون تومان
۲۰	مرد	۲۴	مجرد	لیسانس	آزاد	۶ میلیون تومان
۲۱	مرد	۴۰	مجرد	فوق لیسانس	آهنگساز	متغیر
۲۲	مرد	۴۷	متاهل	فوق لیسانس	دبیر	۱۲ میلیون تومان
۲۳	مرد	۴۰	متاهل	فوق لیسانس	کارمند	۱۴ میلیون تومان
۲۴	زن	۴۱	متاهل	دانشجوی دکتری	خانه‌دار	فاقد درآمد
۲۵	مرد	۴۹	متاهل	دکتری	هیئت علمی	۲۲ میلیون تومان
۲۶	زن	۳۱	مجرد	لیسانس	خانه‌دار	فاقد درآمد
۲۷	مرد	۵۳	متاهل	دیپلم	آزاد	۱۰ میلیون تومان
۲۸	مرد	۲۷	مجرد	فوق لیسانس	سرباز	متغیر
۲۹	زن	۳۵	متاهل	فوق لیسانس	کارمند	۱۰ میلیون تومان
۳۰	زن	۳۸	متاهل	فوق لیسانس	دبیر	۱۲ میلیون تومان



## ۵. یافته‌های پژوهش

آنچه از تفاسیر شهروندان در خصوص سؤال پژوهش برآمد این است که شهروندان، بدمنظری، میدان‌های ناامن و ترومایی، رشد انواع آسیب‌های اجتماعی، مدیران بی‌توجه به نیازهای انسان شهری و بحران بصری، صوتی و آلودگی را ویژگی‌های مهم یک شهر ترومازده معرفی کردند که در ادامه به تفصیل شرح داده می‌شود.

جدول ۲. مقوله مرکزی و مقوله‌های اصلی و فرعی

مقوله مرکزی	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی
شهر ترومازده	شهر بدمنظر با غده‌های بدخیم	معماری متناقض فقدان هویت مکان‌یابی و مکان‌های نامناسب کالبد و مسکن نامناسب
	میدان‌های ترومایی و ناامن	خیابان‌ها و کوچه‌های ناایمن پارک‌ها و مراکز تفریحی ناامن مراکز فرهنگی-ورزشی نامطمئن و ناامن
	رشد و تکثیر انواع ویروس‌های آسیب‌زا	افزایش طلاق، افسردگی، اعتیاد و... رشد آسیب‌هایی مثل قهقه‌کشی، عربده‌کشی و... افزایش خیانت‌های زناشویی و...
	مدیریت بی‌توجه به پروژه‌های انسان‌محور	فقدان مراکز درخورشان شهروندان فقدان مراکز تفریحی متناسب با نیازهای گروه‌های سنی و جنسیت فقدان مراکز طبیعی روحیه‌بخش مثل باغ شهر
	بحران آلودگی‌ها (بصری، صوتی و محیط زیستی)	تصاویر و صداهای چشم و گوش‌خراش

### ۵-۱. مقوله شهر بدمنظر با غده‌های بدخیم

کنشگران شهری، شهر خود را بدمنظر می‌بینند. آن‌ها از مناطق حاشیه‌نشینی و دارای بافت فرسوده که مثل غده‌های سرطانی از هر طرف شهر بیرون زده و جلوه شهر را کریمه کرده‌اند گله‌مندند. از خیابان‌های پر از چاله، ماشین و از ترافیک‌های وحشتناک شبیه میدان جنگ ناراضی‌اند. در نظر آن‌ها، شهرشان با ساخت‌وسازها و معماری‌های متضاد و متناقض، برایشان بی‌هویت است. آن‌ها شهرشان را قابل فهم برای خودشان نمی‌شناسند. انگار با شهرشان بیگانه‌اند. مرد ۴۰ ساله: «وقتی به شهر نگاه می‌کنم، بدسلیقگی، کج‌سلیقگی، معماری‌های متناقض، نمادهای بی‌ربط که اصلاً هیچ همگونی‌ای ندارند، مرا اذیت می‌کند. من از شهر عکاسی می‌کردم، ولی الان شکل و تصویر شهر خیلی نامتقارن و بد شده است. دیگر عکاسی نمی‌کنم.» زن ۲۰ ساله: «گیر کردن در ترافیک‌های طولانی و دیدن منظره‌های عجیب و غریب رانندگی، مرا یاد میدان جنگ در فیلم‌ها می‌اندازد که هرکس از هر طریقی به فکر نجات خود است. این واقعاً چهره شهر را خراب کرده است.» مرد ۲۴ ساله: «لان مردم روی آورده‌اند به ساخت یا اجاره مسکن‌هایی با متراژ پایین و آپارتمان‌های لانه‌زنبوری که علاوه بر مشکل آفرینی برای ساکنین، چهره شهر را هم تمسخرآمیز کرده است. چنین خانه‌هایی بیشتر شبیه دخمه هستند تا منزل مسکونی یک انسان.»

## ۵-۲. میدان‌های ترومایی و ناامن

آبراهام مازلو<sup>۱</sup>، روان‌شناس انسان‌گرا، در بحث هرم نیازهای انسانی، دومین نیاز را نیازهای امنیتی شامل ثبات، نظم، و اضطراب و ... می‌داند (شکوری و همکاران، ۱۳۹۹: ۷۱)؛ بنابراین اگر امنیت برقرار نباشد، انسان هرگز به مرحله خودشکوفایی نخواهد رسید. شهروندان مشارکت‌کننده در پژوهش، شهر خود را ناامن می‌شناسند و احساس امنیت نمی‌کنند. در نتیجه دائماً در اضطراب به سر می‌برند. مرد ۴۷ ساله: «من با خانواده به مکان‌هایی مثل پارک‌ها نمی‌روم. وقتی می‌روم با انواع مزاحمت روبه‌رو می‌شوم و دچار دردسر می‌شوم. هیچ جای شهر امنیت ندارد.» زن ۳۷ ساله: «لان بیشتر خانواده‌ها فرزندان خود را به باشگاه نمی‌برند و اگر هم ببرند، خیلی احتیاط می‌کنند؛ چون بچه‌ها امنیت ندارند. هر روز یک خبر بد از چنین مراکزی به گوش می‌رسد.»

## ۵-۳. رشد و تکثیر انواع ویروس‌های آسیب‌زا

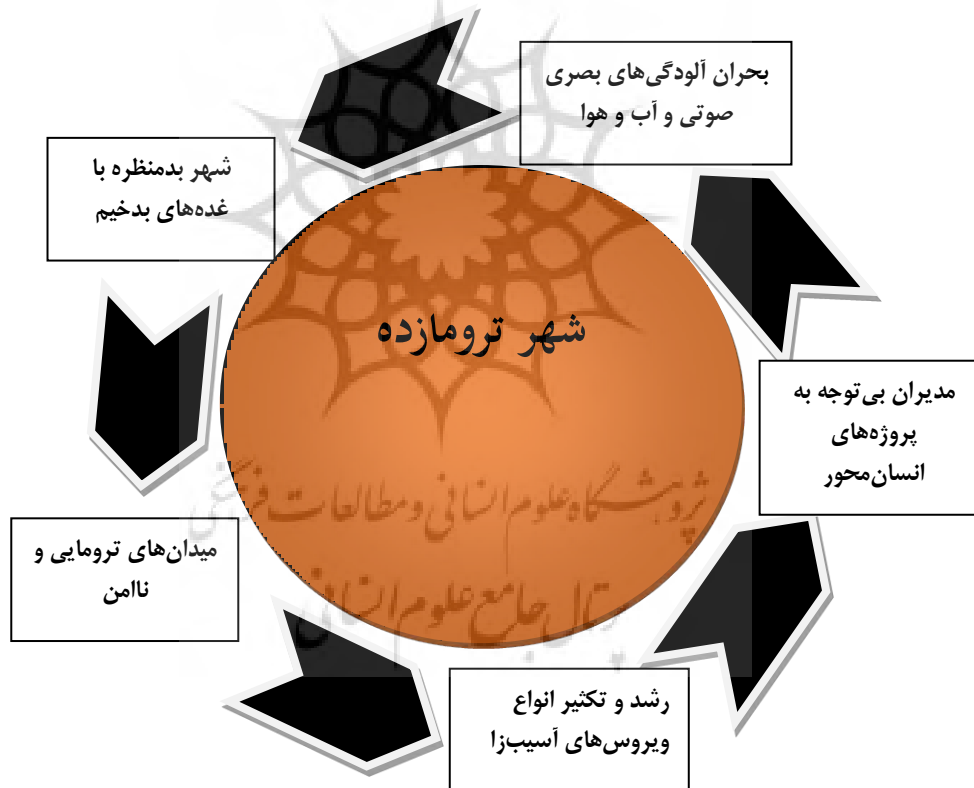
کنشگران شهری در این پژوهش نیز با توصیفات خود نشان دادند که یک شهر ترومایی، شهری است که در آن، انواع آسیب‌های اجتماعی گریبان شهروندان را گرفته و آن‌ها را دچار اضطراب و ناامیدی کرده است. مرد ۳۳ ساله: «من خودم در شهر، فقر و بدبختی را به‌عینه می‌بینم. آمار معتادان حتی در سن‌های پایین زیاد است. طلاق، مخصوصاً طلاق‌های ناشی از خیانت را هر روز می‌شنوم و واقعاً وضعیت‌های این‌چنینی مرا ناامید کرده است. اوضاع اصلاً خوب نیست.» زن ۳۱ ساله: «واقعیتش این است که در اینجا آسیب‌هایی مثل روسپیگری، خیانت زناشویی، کودک‌آزاری، تجاوزات جنسی خیلی زیاد شده است. اگر آنچه را که می‌شنویم و می‌بینیم درست باشد، چند سال دیگر اصلاً نمی‌توان در شهر زندگی کرد. این چه وضعی است؟»

## ۵-۴. مدیران بی‌توجه به پروژه‌های انسان‌محور

امروزه برای رسیدن به آرامش شهری، از شهر مطلوب<sup>۲</sup> با خصوصیات زیر سخن می‌گویند: ۱. شفافیت حکمرانی شهری با یک دولت متجدد و همکاری بین بخش خصوصی، جامعه مدنی و بخش سوم کار؛ ۲. عضویت فعال و خلاق در توسعه فناوری‌های متری و فعالیت‌های اقتصادی به‌منظور رسیدن به توسعه محلی و جهانی پایدار؛ و ۳. مکانی نه‌تنها برای سرمایه اقتصادی، بلکه برای سرمایه‌های انسانی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی (بنی‌فاطمه و بوداکی، ۱۳۹۳: ۱۶). حالا اگر شهری بدون برنامه و بی‌توجه به نیازهای انسان شهری گسترش یابد، فضای مطلوب شهری، تبدیل به فضای ترومایی و سرشار از اضطراب می‌شود. چیزی که داده‌های جمع‌آوری‌شده، به آن اشاره کردند. زن ۴۰ ساله: «مراکز تفریحی و رفاهی کم است و آن‌ها هم طوری ساخته شده‌اند که امکان دسترسی سخت است و در مکان‌هایی هستند که انسان به‌جای اینکه با حضور در آن‌ها احساس آرامش کند، بیشتر مضطرب می‌شود و آرامش خود را از دست می‌دهد.» مرد ۶۰ ساله: «به شما بگویم شهرداری در مدیریت شهری اصلاً به شهروندان توجه نمی‌کند؛ مثلاً BRT ها را آورد، اما دید مسیر ندارند، خیابان‌ها را کوچک کرد برای آن‌ها مسیر باز کرد. با این کار، حجم ترافیک را زیاد کرد. به مراکز خدمات عمومی مثل وسایل نقلیه عمومی، بسیاری از شهروندان مثل شهرک‌نشین‌ها و... دسترسی ندارند. یک محیط طبیعی الهام‌گرفته از طبیعت، در شهر وجود ندارد.»

## ۵-۵. بحران آلودگی‌ها (بصری، صوتی، آب‌وهوا)

امروزه یکی از چالش‌های عمده در برنامه‌ریزی شهری آینده، آماده‌سازی فضاهای شهری برای جمعیت روبه‌رشد و درعین‌حال توسعه و حفظ شهرها به‌عنوان مکان‌های پایدار و قابل زندگی است (راتجاروی و مک‌گرگور-فورس<sup>۱</sup>، ۲۰۲۴: ۲۹۳). رجیستر در بحث شاخص‌های پانزده‌گانه بوم شهر مورد نظر خود، هوای تمیز و کیفیت زندگی را مهم می‌شمارد (براتی، ۱۴۰۱: ۷۸)؛ بنابراین اگر در سیستم شهرسازی به چنین مسائلی اهمیت داده نشود، انسان‌های شهری اذیت می‌شوند و آن را ترومایی می‌یابند؛ چیزی که در این پژوهش نیز داده‌های حاصل از مصاحبه به آن اذعان داشته‌اند. زن ۴۰ ساله: «شهر ما مشکلات زیادی دارد. ولی آنچه بیشتر از همه خود مرا اذیت می‌کند، آلودگی هواست. کمی حساسیت دارم و این هوای آلوده اذیتم می‌کند. شهر ما همیشه در اخبار، جزو شهرهای آلوده است. باید برای این قضیه فکری بشود.» مرد ۵۳ ساله: «آرزوی من این است که یک روز شهر را بدون صدا ببینم. آنقدر سروصدا هست که مغز من می‌ترسد. صدای ماشین‌ها، کارخانه‌ها، فرودگاه و... اعصابی برای ما نگذاشته. آلودگی صوتی واقعاً روان مرا بیمار کرده است.»



شکل ۱. نشانگرهای شهر ترومازده

## ۶. بحث و نتیجه‌گیری

همان‌طور که مطرح شد، بورديو فضای اجتماعی را سازندهٔ انسان‌ها می‌داند. برای او، انسان خارج از فضای اجتماعی قابل‌تصور نیست. اما گاهی این فضا دچار تغییراتی می‌شود و ناسازی‌هایی تولید می‌کند (گرنفل، ۱۳۹۸: ۱۰۷-۱۰۸). امروزه شهرها به‌طور مداوم در حال شکل‌گیری و گسترش هستند تا بخش فزاینده‌ای از جمعیت انسانی جهان را در خود جای دهند (راتجاروی و مک‌گرگور-فورس، ۲۰۲۴: ۲۹۳). اما چنین گسترشی ناخوشایندی‌هایی نیز به همراه دارد.

در پاسخ به این سؤال که شهر ترومازده چه ویژگی‌هایی دارد، کنشگران شهری، شهر خود را بدمنظره می‌دانند. آن‌ها توصیف کردند که شهرشان شبیه یک محیط بمباران شده است که هر نوع وضعیت ترومایی را می‌توان در آن یافت. خیابان‌ها پر از گودال‌ها و چاله‌هایی است که اعصاب و روان رانندگان را به هم می‌ریزد. ساخت‌وسازهای غیرمجاز، دارای بافت فرسوده و حاشیه‌نشینی، شبیه غده‌های بدخیم سرطانی، چهرهٔ شهر را کریه‌منظر کرده و چشم هر مشاهده‌گری را آزار می‌دهد. در معماری‌ها چنان تناقضاتی وجود دارد که شهروندان شهر را بیگانه از خود می‌دانند و حس آشنایی با آن ندارند و احساس بی‌هویتی و غریبگی می‌کنند. مسکن‌ها لانه‌های زنبوری هستند که سختی با انسان شهری و نیازهایش ندارند. کنشگران گفتند روزانه وارد میدان نبرد ترافیک شهری می‌شوند که فرار از آن و حفظ سلامت خود و وسیلهٔ نقلیه، تنها هدف سربازان شهری است. این بدترین کابوس شهر ترومازده بر روان شهروندان است؛ توصیفاتی که مهر تأییدی بر پژوهش رهبر (۱۳۸۸) است که تأثیر محیط و فضای شهری را در ایجاد واکنش‌های روانی انسان نمایان می‌کند. چنین فضایی یادآور نظر ورث است که معتقد بود زندگی شهری هویت‌های اجتماعی قدرتمند را نابود می‌کند (ساج و وارد، ۱۳۸۷: ۱۳۸) و همسو با نتایج پژوهش اصغری و همکاران (۱۴۰۱) است.

ویژگی دومی که از تفاسیر کنشگران شهری برای شهر ترومازده نمایان شد، میدان‌های ناامن است. کنشگران شهری، تمامی مراکز و فضاهای فرهنگی، ورزشی و محیط‌های خیابانی را نامطمئن و ناامن توصیف می‌کنند. آن‌ها از ترس عمومی سخن می‌گویند و احساس ناامنی هستی‌شناختی‌گیدنزی را دارند که انگار در یک محیط زلزله‌زده گیر افتاده‌اند که ترس زلزله و پس لرزه‌های بعدی، آن‌ها را مضطرب و نگران کرده است. مشارکت‌کنندگان توصیف کردند که دائماً در تعارض بین دو گرایش قرار دارند و ذهنشان از این قضیه آشفته است؛ تعارضی که از یک طرف دوست دارند فرزندانشان را به مراکز فرهنگی و ورزشی بفرستند، از طرف دیگر دوست دارند، فرزندانشان از آسیب چنین مراکزی مصون باشند. این مسئله پژوهش بانکز و میر (۲۰۱۷) را به یاد می‌آورد که ترومای کودکان در کلاس‌های شهری را مهم‌ترین عامل آسیب‌های روانی کودکان و والدین می‌نامند. آن‌ها توصیف کردند که خانواده‌ها به انزوا رفته‌اند، چون پارک‌ها امن نیست و محل تردد ساقی‌ها و عربده‌کشی شده است. توصیفات مصاحبه‌شوندگان از امنیت شهری، یادآور کلبهٔ وحشتی است که مجبورند در آن قدم بزنند، اما با هر قدم برداشتن، ترس از بروز اتفاق ناگوار، نشان را به لرزه می‌اندازد. این فضا شبیه شهر بالتیمور مورد نظر پادن (۲۰۲۱) است که آنجا را محیط ترومازا و سرشار از خشونت و ترس توصیف می‌کند.

کنشگران شهری، شهر خود را فضایی مملو از گسترش و شیوع انواع آسیب‌های اجتماعی معرفی کردند. افزایش طلاق، افسردگی، خیانت، تجاوز، کودک‌آزاری، سالمندآزاری، خفت‌گیری، مزاحمت، شرخری و... نگرانی عمیقی در ذهن و حافظهٔ کنشگران شهری به‌وجود آورده است. این توصیف آن‌ها، به جامعهٔ مخاطره‌آمیز اولریک بک دلالت می‌کند. آنان از آیندهٔ زندگی در چنین فضایی ناامید هستند. فکر اینکه هر آن ممکن است چنین آسیب‌هایی دامان خانواده‌شان را بگیرد، آن‌ها را در موقعیت اضطرابی و فشار روانی قرار می‌دهد. زندگی در چنین شهر ترومازده‌ای، یادآور زندگی سراسر تزلزل باومن است. عشق‌های این شهر، به قول باومن سیال است و امید به پایداری عشق وجود ندارد. دوست‌داشتن‌ها لحظه‌ای و گذرا است. آنچه از توصیفات کنشگران شهری برمی‌آید، رشد

آسیب‌ها تن این شهر را زخمی کرده است و مثل بیمار ترومایی، تمام تن آن از سلول‌های سرطانی پر شده است؛ وضعیتی که یادآور پژوهش ناظمی اردکانی و موسوی (۱۴۰۰) است که به گسترش آسیب‌های شهری در ایران اشاره کرده است. توصیف شهر به شهر ترومازده، تأییدی بر نتیجه پژوهش‌های عبدالعادل و سوارز (۲۰۲۱) است که از تبدیل خشونت جامعه شهری به یک بحران بهداشت عمومی سخن گفته است. همچنین هم‌راستا با نتایج تحقیق مقصودی و همکاران (۱۳۹۸) و کورازان (۲۰۱۹) است.

براساس توصیف بنی‌فاطمه و بوداقتی (۱۳۹۳) از شهر مطلوب، توصیفات کنشگران شهری نشان می‌دهد شهر، نامطلوب است. آن‌ها از بی‌توجهی به نیازهای فرهنگی و اجتماعی گروه‌های سنی و جنسی مثل دختران، کودکان، سالمندان و... در هنگام تدوین و اجرای طرح‌ها و برنامه‌ها سخن می‌گویند. از نبود یک مکان تفریحی و رفاهی مناسب سالمندان و کودکان ناراضی‌اند. در طراحی شهری، منفعت و مصلحت برنامه‌ریزان و مدیران شهری کاملاً مشهود است و این منافع به منفعت و مصلحت عمومی می‌چربد. ایستگاه‌های وسایل نقلیه عمومی در دسترس همه نیست. گاهی برای رسیدن به مراکز وسایل نقلیه عمومی باید مسافتی را با اسنپ طی کرد و این یعنی هزینه اضافی. کنشگران شهری توصیف کردند که در شهر ترومازده، ذهن مدیران شهری انسان‌محور نیست و به قول رایت، دموکراسی این شهر دروغین است.

همچنین خبری نیست از آنچه وانگ و همکاران (۲۰۲۲) آن را فضای سبز آبی شهری در قالب شبکه برنامه‌ریزی شده استراتژیک از مناطق طبیعی و نیمه‌طبیعی و سایر عناصر محیطی از جمله آب شهری و پوشش گیاهی که می‌تواند بر سلامت روان ساکنان شهری تأثیر بگذارد. آنچه از توصیفات کنشگران درک می‌شود، شهر ترومازده، ترمینال آلودگی‌ها است. انسان شهری در این ترمینال آلودگی‌ها، چشم و گوشش کور و کر است. نفس شهر بریده است. دیگر در این شهر باید با ماسک گل را بوید، اگر گلی باشد. آلودگی هوا شهروندان را گله‌مند کرده است. آن‌ها از اینکه شهرشان در صدر اخبار آلوده‌ترین شهرها قرار دارد، نگران هستند و هوای پاک را حق مسلم خود می‌دانند. این تعارض خواسته با واقعیت، روانشان را رنجور می‌کند. کنشگران از وجود آلودگی صوتی احساس ناراضی می‌کنند. تمام بیست‌وچهار ساعت شهر، پرسروصدا است. صدای خشمگین ماشین‌ها، کارخانه‌ها، فرودگاه‌ها، مراکز نظامی و انتظامی، استراحت را از شهروند شهر ترومازده ربوده است. آن‌ها شهرشان را شبیه یک میدان نبرد می‌دانند که از هر طرف، انواع و اقسام صداهای گوش‌خراش به گوش می‌رسد و انسان شهری را موجی می‌کند. کنشگران در توصیفاتشان از آلودگی بصری هم سخن گفتند. آن‌ها از تصاویر نقش‌بسته بر در و دیوار شهر، احساس خوبی ندارند. تمامی دیوارنوشته‌ها، بیلبردهای تبلیغاتی و... را دفتر نقاشی متعلق به یک گروه اندک و ایدئولوژیک می‌شناسند. انگار شهر فقط مختص این گروه است و دیگران سهمی در آن ندارند. این تصور که با واقعیت هم مطابقت دارد، روح کنشگران شهری را آزرده و آن‌ها را عصبی و پرخاشگر کرده است. آن‌ها به قول فوکو تاروپود قدرت را در همه جای شهر می‌بینند که به مرگ انسان شهری منجر شده است.

درنهایت آنچه از نتیجه یافته‌های این پژوهش برمی‌آید این است که کنشگران، شهر ترومازده را با مفاهیمی همچون شهر بدمنظر با غده‌های بدخیم، شهری با میدان‌های ترومایی و ناامن، شهر پراسیب، شهری با مدیران بی‌توجه به انسان شهری و نیازهایش و درنهایت شهری با بحران انواع آلودگی‌ها می‌شناسند. این شهر یک میدان ترومایی است که آشفتگی، ترس، اضطراب، ناامیدی و پریشانی و سرگردانی ثمره آن است.

**مأخذ مقاله:** مستخرج از رساله دکتری نویسنده چهارم با عنوان «مطالعه کیفی ترومای اجتماعی، فضای مفهومی، دلایل و پیامدها (مطالعه موردی: شهر تبریز)»، گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی دانشگاه تبریز. در این مقاله تعارض منافی وجود ندارد.

## منابع

- اصغری، حسین، حسنی مهر، سیده صدیقه، پورشیخیان، علیرضا و حسین پور، ویدا (۱۴۰۱). تحلیلی بر اثرات و پیامدهای اجتماعی ناشی از افزایش بلندمرتبه‌سازی در کلان‌شهرهای ایران (مطالعه موردی: کلان‌شهر تبریز). *مطالعات بین‌رشته‌ای در تعالی معماری و شهرسازی*، ۲، ۷-۲۰.
- <https://doi.org/10.30495/jisaud.2022.1972411.1026>
- انواری، زهره (۱۴۰۰). فضای سبز شهری در شهر پایدار (مورد مطالعه: پارک فدک تهران). *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۱۰(۱)، ۳۱۳-۳۴۴.
- <https://doi.org/10.22059/jisr.2020.311701.1139>
- براتی، ابراهیم (۱۴۰۱). تحلیلی بر دیدگاه‌ها و نظریات رویکرد شهر اکولوژیک. *مجله مطالعات مدیریت توسعه سبز*، ۱(۲)، ۷۱-۹۰.
- <https://doi.org/10.22077/jgmd.2023.5957.1013>
- بنی‌فاطمه، حسین و بوداقتی، علی (۱۳۹۳). مقایسه شهر مطلوب با شهر جهانی. *مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، ۵(۱۳)، ۱-۲۶.
- پیران، پرویز (۱۳۶۷). شهرنشینی شتابان. *اطلاعات سیاسی اقتصادی*، ۳۳، ۱۷-۲۶.
- توکل، محمد و حسن‌زاده، عظیم (۱۳۹۲). فهم جامعه‌شناختی ترومای شهری «ترومای حاصل از تصادفات موتورسیکلت‌سواران در تهران». *مطالعات جامعه‌شناختی*، ۲۰(۲)، ۲۳۳-۲۰۹.
- <https://doi.org/10.22059/jisr.2014.56279>
- حاجیانی، ابراهیم، رضایی، علی‌اکبر و فلاح‌زاده، میرزا عبدالرسول (۱۳۹۱). اعتماد اجتماعی به مدیریت شهری و عوامل مؤثر بر آن. *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۱(۲)، ۵۵-۹۰.
- <https://doi.org/10.22059/jisr.2012.36556>
- حقیقیان، منصور (۱۳۹۱). بررسی تأثیر شهرنشینی بر روابط اجتماعی در شهر بوشهر (آزمون نظریه لوئیس ویرت). *پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۳(۸)، ۳۹-۵۰.
- <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22285229.1391.3.8.3.0>
- رفیعی اسکویی، امین، ولی‌زاده، رضا، بابایی اقدم، فریدون و پناهی، علی (۱۴۰۲). تحلیلی ساختاری چالش‌های اساسی حکمروایی شایسته شهری به روش حداقل مربعات جزئی (مطالعه موردی: کلان‌شهر تبریز). *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۱۳(۴۹)، ۱۰۵-۱۲۰.
- <https://doi.org/10.30495/zjpm.2021.26201.3755>
- رهبر، مرتضی (۱۳۸۸). شهر و رفتارهای انسانی، آستانه و حریم فعالیت‌های انسانی در منظر شهری تهران. *نشریه علمی منظر*، ۱(۱)، ۴۶-۵۰.
- ساوج، مایک و وارد، آلن (۱۳۸۷). *جامعه‌شناسی شهری*. چاپ ششم. ترجمه ابوالقاسم پوررضا. تهران: سمت.
- زالی، نادر و سرمست، بهرام (۱۳۸۹). انتظام فضایی شبکه شهری و برنامه‌ریزی جمعیتی در افق ۱۴۰۰: مطالعه موردی آذربایجان. *مطالعات راهبردی*، ۱۳(۲)، ۵۹-۸۷.
- <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17350727.1389.13.48.3.2>
- شکوری، مجتبی، حاجی اکبری، فاطمه و شمشیری، رحیمه (۱۳۹۹). بازنگری هرم مازلو در مقایسه با مدل قرآنی نیازهای انسانی براساس گونه‌شناسی جزایهای اخروی. *تحقیقات علوم قرآن و حدیث*، ۲(۴۶)، ۶۵-۱۰۶.
- <https://doi.org/10.22051/tqh.2020.26930.2524>
- عباسی، شاپور، پناهی، علی و احمدزاده، حسن (۱۴۰۱). شناسایی عوامل تأثیرگذار بر پرمردگی فضاهای شهری (نمونه موردی: کلان‌شهر تبریز). *جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای*، ۱۲(۴۵)، ۵۷-۱۸۲.
- <https://doi.org/10.30495/jupm.2022.28355.3922>
- علمی، محمود (۱۴۰۰). عوامل اجتماعی مرتبط با مشارکت شهروندان تبریز در روند توسعه پایدار شهر. *نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی*، ۱۳(۳)، ۶۷-۸۶.
- <https://dorl.net/dor/20.1001.1.66972251.1400.13.3.4.7>
- علیزاده، هوشمند، کرمی، سونیا و علی‌بخشی، آمنه (۱۳۹۹). بررسی نابرابری در توزیع فضایی شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و خدماتی در مناطق شهر تبریز. *فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای*، ۵(۱۳)، ۵۷-۸۴.

<https://doi.org/10.22054/urdp.2021.52426.1216>

کامران، فریدون، ذبیح‌نیا، خدیجه و حسینی، سید احمد (۱۳۸۸). بررسی مشکلات فرهنگی-اجتماعی زندگی آپارتمانی شهر جدید پردیس. *پژوهش اجتماعی*، ۲(۵)، ۲۱-۴۰.

گرنفل، مایکل (۱۳۸۹). مفاهیم کلیدی پیر بوردیو. ترجمه محمد مهدی لیبی، تهران: افکار.

محسنی، رضا علی (۱۳۹۴). شهر و آسیب‌شناسی اجتماعی - اقتصادی آن؛ مطالعه موردی: گرگان. *پژوهش اجتماعی*، ۸(۲۹)، ۱۹-۴۴.  
مشفق‌فر، شکوفه، عزت‌پناه، بختیار و موسوی، میرنجف (۱۴۰۰). ارزیابی خدمات شهری در مناطق ده‌گانه کلان‌شهر تبریز. *جغرافیا و مطالعات محیطی*، ۱۰(۳۷)، ۷۹-۹۸.

مقصودی، حوریه، نوابخش، مهرداد، سید میرزایی، سید محمد و محمد اسماعیل، صدیقه (۱۳۹۸). تحلیل جامعه‌شناختی پیامدهای فرهنگی توسعه شهرهای متوسط در ایران در سال ۱۳۹۶-۱۳۹۷ (مطالعه موردی: مرند). *مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، ۹(۳۱)، ۳۵-۶۰.  
ممتاز، فریده (۱۳۸۱). *جامعه‌شناسی شهر*. تهران: شرکت سهامی انتشار.

موسوی، یعقوب (۱۳۸۸). تحلیلی جامعه‌شناختی از تناقضات فضایی و اجتماعی توسعه شهری. *مجله مطالعات اجتماعی ایران*، ۳(۲)، ۴۶-۶۱.  
ناظمی اردکانی، مهدی و موسوی، محمدعلی (۱۴۰۰). آسیب‌های شهری در ایران و عوامل اصلی بروز آن‌ها. *مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی*، ۶(۲۱)، ۲۲۳-۲۴۶.

Abbasi, Sh., Panahi, A., & Ahmadzadeh, H. (2023). Identifying factors affecting the withering of urban spaces (case example: Tabriz metropolis). *Geography and Regional Urban Planning*, 12(45), 157-182. <https://doi.org/10.30495/jupm.2022.28355.3922> (In Persian)

Alizadeh, H., Karmi, S., & Ali Bakhshi, A. (2019). Investigating the inequality in the spatial distribution of economic, social, physical and service indicators in the areas of Tabriz city. *Urban and Regional Development Planning Quarterly*, 5(13), 57-84. <https://doi.org/10.22054/urdp.2021.52426.1216> (In Persian)

Anvari, Z. (2022). Urban green spaces in a sustainable city (case study: Fadak Park in Tehran). *Social Studies and Research in Iran*, 10(1), 313-344. <https://doi.org/10.22059/jisr.2020.311701.1139> (In Persian)

Asghari, H., Hassani Mehr, S., Poursheikhian, A., & Hosseinpour, V. (2023). An analysis of the effects and social consequences of the increase in high-rise development in the megacities of Iran (case study: Tabriz metropolis). *Interdisciplinary Studies in the Excellence of Architecture and Urban Planning*, 2, 7-20. <https://doi.org/10.30495/jisaud.2022.1972411.1026> (In Persian)

Banifatemeh, H., & Budaghi, A. (2013). Comparing the ideal city with the global city. *Urban Sociological Studies*, 5(13), 1-26. (In Persian)

Barati, E. (2022). An analysis of the views and theories of the ecological city approach. *Journal of Green Development Management Studies*, 2(2), 71-90. <https://doi.org/10.22077/jgmd.2023.5957.1013> (In Persian)

Batista, E., & Wiese, P. (2010). Culture and Migration: Psychological Trauma in Children and Adolescents. *Traumatology*, 16(4), 142-152. <https://doi.org/10.1177/1534765610388304>

Corazon, A. (2019). Literature review on urban view on urban trauma and applying a trauma and applying a trauma informed approach. Lesley University, Spring 5-18-2019, Graduate School of Arts and Social Sciences (GSASS).

Elmi, M. (2022). Social factors related to the participation of Tabriz citizens in the process of sustainable development of the city. *New Attitudes in Human Geography*, 13(3), 67-86. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.66972251.1400.13.3.4.7> (In Persian)

Grenfell, M. (2010). Pierre Bourdieu's key concepts. Translated by: M. M. Labibi. Tehran: Afkar Publishing. (In Persian)

- Haghighian, M. (2013). Investigating the impact of urbanization on social relations in Bushehr city (testing Lewis Wirth's theory). *Journal of Urban Research and Planning*, 3(8), 39-50. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22285229.1391.3.8.3.0> (In Persian)
- Hajiani, E., Rezaei, A., & Falahzadeh, M.A. R. (2011). Social trust in urban management and its influencing factors. *Social Studies and Research Quarterly*, 1(2), 55-90. <https://doi.org/10.22059/jisr.2012.36556> (In Persian)
- Hirschberge, G. (2018). Collective trauma and the social construction of meaning. *Frontiers in Psychology*, 9, 1441. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01441>
- Kamran, F., Zabihinia, Kh., & Hosseini, S. A. (2008). Investigating social-cultural problems of apartment life in Shahr Jadid Pardis. *Social Research Quarterly*, 2(5), 21-40. (In Persian)
- Maqshoodi, H., Navabakhsh, M., Seyed Mirzaei, S. M., & Mohammad Ismaeil, S. (2018). Sociological analysis of the cultural consequences of the development of medium-sized cities in Iran in 2016-2017 (Case study: Marand). *Urban Sociological Studies*, 9(31), 35-60. (In Persian)
- Mohseni, A. R. (2014). City and its socio-economic pathology, a case study: Gorgan. *Social Research Quarterly*, 8(29), 19-44. (In Persian)
- Moshfaghifar, Sh., Ezzatpanah, B., & Mousavi, M. N. (2022). Evaluation of urban services in ten areas of Tabriz metropolis. *Quarterly Journal of Geography and Environmental Studies*, 10(37), 79-98. (In Persian)
- Momtaz, F. (2001). *Sociology of the city*. Tehran: Publishing Company. (In Persian)
- Mousavi, Y. (2008). Sociological analysis of spatial and social contradictions of urban development. *Iranian Journal of Social Studies*, 3(2), 46-61. (In Persian)
- Nazemi Ardakani, M., & Mousavi, M. A. (2022). Urban damage in Iran and the main factors of their occurrence. *National Defense Strategic Management Studies*, 6(21), 223-246. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.74672588.1401.6.21.8.5> (In Persian)
- Padden, V. J. (2021). Urban trauma: Mental health clinicians perception of trauma informed care, trauma responsive practice, and trauma resilience. *A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Education*. Morgan State University, May 2021.
- Pedović, I., & Hedrih, V. (2019). Social Trauma and Emotional Attachment. *Philosophy, Sociology, Psychology and History*, 18(1), 27-37. <http://dx.doi.org/10.22190/UPSPH1901027P>
- Piran, P. (2000). Rapid Urbanization. *Political-Economic Magazine*, 3, Tehran. (In Persian)
- Rafiei Oskoui, A., Valizadeh, R., Babaei Aghdam, F., & Panahi, A. (2024). A structural analysis of the basic challenges of decent urban governance using the partial least squares method (Case study: Tabriz metropolis). *Regional Planning Scientific Quarterly*, 13(49), 105-120. <https://doi.org/10.30495/jzpm.2021.26201.3755>
- Rahbar, M. (2009). City and human behavior, the threshold and privacy of human activities in the urban landscape of Tehran. *Scientific Journal of Manzar*, 1(1), 46-50. (In Persian)
- Rautjarvi, S., & MacGregor-Fors, I. (2024). Where economic parity meets ecology: Neither biodiversity nor ecosystem integrity values relate to wealth in the context of a medium-sized Finnish city. *AMBIO*, 53(2), 292-298. <https://doi.org/10.1007/s13280-023-01927-z>
- RB-Banks, Y., & Meyer, J. (2017). Childhood Trauma in Today's Urban Classroom. *The Journal of Educational Foundations* 2017, 30, 63-75. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1173234.pdf>
- Rezaei, M., Panahi, A., & Valizadeh, R. (2023). An analysis of urban poverty and the influencing factors on spatial organization and its expansion in the city of Tabriz. *Journal of Geography and Urban Space Development*, 2(21), 39-55. <https://doi.org/10.22067/jgusd.2022.70545.1049> (In Persian)
- Aquilue, I., Lekovic, M., & Ruiz Sanchez, J. (2014). Urban trauma and self-organization of the city. autopoiesis in the battle of mogadishu and the siege of Sarajevo. *Urban*, SEP2014 - AGO2015 NS08-09, 63-76.
- armast, B., & Zali, N. (2010). Spatial regularity of the urban network and population planning in the horizon of 2022: A case study of Azerbaijan. *Strategic Studies Quarterly*, 2(48), 59-87. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17350727.1389.13.48.3.2> (In Persian)
- Savage, M., & Ward, A. (2007). *Urban sociology* (6<sup>th</sup> ed.). Translated by: A. Pourreza. Tehran: Samt Publications. (In Persian)



- Shakuri, M., Haji Akbari, F., & Shamschiri, R. (2019). Revising Maslow's pyramid in comparison with the Qur'anic model of human needs based on the typology of afterlife punishments. *Scientific Quarterly of Quran and Hadith Science Research*, 2(46), 106-65. <https://doi.org/10.22051/tqh.2020.26930.2524> (In Persian)
- Suárez, L. M., & Abdul-Adil, J. (2021). The urban youth trauma center: a trauma-informed continuum for addressing community violence among youth. *Community Mental Health Journal*, 58, 334-342. <https://doi.org/10.1007/s10597-021-00827-4>
- Tavakkol, M., & Hassanzadeh, A. (2012). Sociological understanding of urban trauma "trauma resulting from motorcycle accidents in Tehran. *Sociological Studies*, 20(2), 233-209. <https://doi.org/10.22059/jsr.2014.56279> (In Persian)
- Wang, K., Sun, Z., Cai, M., Liu, L., Wu, H., & Zhenghong, P. (2023). Impacts of Urban Blue-Green Space on Residents' Health: A Bibliometric Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(23), 16192. <http://dx.doi.org/10.3390/ijerph192316192>

